

Amrudin Hajrić, Mithat Jugo

O stranim riječima u arapskom jeziku

UDK 811.411.21'373.45

Sažetak

Međujezička interakcija je prirodna prateća pojava uspostavljanja kontakta između baštinika različitih jezika. Najčešća manifestacija međujezičke interakcije je razmjena leksike koja je obično u većoj mjeri izražena kod onih strana u kontaktu koje su na nižem civilizacijskom i kulturološkom nivou. Toga nije bio pošteđen ni arapski jezik u predislamskom dobu, što neki arapski autoriteti, posebno vjerski, pokušavaju osporiti, prvenstveno zbog toga što se to pitanje dotiče ne samo arapskog jezika općenito nego i jezika Kur'an, kojem se nastoji osigurati puna izvornost.

Ključne riječi: arapski jezik, Kur'an, strane riječi

Uvod

U ovom radu se pod stranim riječima u arapskom jeziku ne podrazumijeva leksički fond koji je, takav, baštinicima arapskog jezika nepoznat i nerazumljiv, nego riječi iz drugih jezika koje su se u arapskom jeziku odomaćile u mjeri da se u velikom broju slučajeva izgubilo iz vida njihovo strano porijeklo.

Prisustvo stranih riječi u bilo kojem jeziku prirodna je pojava. Svi jezici svijeta, u manjoj ili većoj mjeri, utječu na druge i bivaju pod utjecajem koji se najviše očituje upravo u oblasti lek-sike i vokabulara.

Obično su od jezika u dodiru (kontakta) pod većim utjecajem oni jezici čiji su baštinici na nižem kulturološkom i civilizacijskom nivou, a u najvećem broju slučajeva riječi koje se preuzimaju označavaju u datoj sredini ranije nepoznate životne sadržaje, pojave i fenomene, dok je broj preuzetih stranih riječi za koje u ciljanom jeziku već postoje ekvivalenti uglavnom vrlo mali.

Arapī su od davnina bili u kontaktu sa susjednim narodima, tako da ni njihov jezik nije bio izoliran u odnosu na druge jezike. Posljedica tih međujezičkih dodira jest razmjena utjecaja, koji je u slučaju arapskog jezika najviše došao do izražaja u preuzimanju specifične terminologije.

Strane riječi u arapskom jeziku posebno će privući pažnju i postati interesantne u kontekstu razmatranja njihova prisustva u Kur'anu. Mnogi arapski i općenito muslimanski autori će to problematici posvetiti cijela djela. Neka od njih su: *Al-Mu'arrab min al-kalām al-al-a'ḡamī* od Abū Maṣūra Mawhūba al-Ġawālīqija, *Al-Ta'rib fī al-qadīm wa al-hadīt* Muḥammada Ḥusayna 'Abdul'azīza, *Al-Istiqāq wa al-ta'rib* 'Abdulqadira al-Maġribija, *Al-Ta'rib fī al-qarn al-awwal al-biġri* Muḥammada al-Sarqāwija itd.¹ Neki će se pak njome baviti u pojedinim poglavljima svojih knjiga, kakav je slučaj s Al-Sujūtijem i njegovim djelom *Al-Itqān fī ulūm al-Qur'an*, Al-Zarkašijem i njegovim djelom *Al-Burhān fī ulūm al-Qur'an*, te u raspravama i studijama objavljenim u periodičnim glasilima.

Na bosanskom jeziku, koliko nam je poznato, ta tema je bila predmet razmatranja Enesa Karića u radu pod naslovom "Ima li nearapskih riječi u Kur'anu?" objavljenom u časopisu *Anali*

Gazi Husrev-begove biblioteke (knjiga 13-14, Sarajevo 1987, str. 135-152) u kojem autor, nakon što na osnovu relevantnih izvora podrobno izloži različita mišljenja o tom pitanju te predstavi njihove zagovornike među muslimanskim autoritetima, manifestirajući pritom zavidno poznavanje predmetne literature, konstatira da "strane riječi u Kur'anu predstavljaju značajan argument o islamu kao univerzalnoj religiji", da "Kur'an nije samo sveta knjiga Arapa muslimana, kako ga žele predstaviti neki mufessiri nijećući postojanje stranih riječi u njemu" i sl.

Zadatak ovoga rada je razmotriti pitanje stranih riječi u arapskom jeziku u smislu njihovog klasificiranja i podjele te različitih mišljenja klasičnih arapskih autora o njihovom prisustvu u arapskom jeziku općenito i Kur'anu posebno, nakon čega će se pokušati dati i naše viđenje u vezi s tom tematikom.

Klasificiranje stranih riječi u arapskom jeziku

Strane riječi nalaze svoje mjesto u jeziku onda kad se pred njegovim baštinicima nađu novi životni sadržaji, pojave i fenomeni za koje u postojećoj leksici ne postoje ekvivalentna rješenja. U tom slučaju, kako to i predviđa redoslijed postupaka preizražavanja lek-sike jednog jezika u drugom koji definira teorija prevodjenja, rješenje je fonetskom i morfološkom sistemu ciljanog jezika prilagođeni ili transkribirani strani izraz. Takve situacije karakteristične su za miješanja baštinika različitih jezika i divergentnih civilizacijskih nivoa u okolnostima koje podrazumijevaju putovanja, razne vrste poslovnih veza te različitim povodima izazvane migracije, odnosno okolnostima koje generiraju potrebu za novim imenovanjima. Prema tome, uglavnom je potreba ta koja iziskuje novu leksiku, posebno je to bio slučaj u ranijim vremenima, dok je ona danas sve više rezultat pomodarstva, hvalisanja, dodvoravanja, manjka samopoštovanja te odsustva svijesti o značaju maternjeg jezika kao osnovnog faktora nacionalnog identiteta.

¹ O ovoj temi pisali su i nemuslimanski autori poput, naprimjer, Arthura Jefferyja, koji je pitanju stranih riječi u Kur'anu posvetio veliko djelo *The Foreign Vocabulary of The Qur'an*.

I arapski jezik se tokom povijesti u više navrata suočio s takvim pojavama. Naime, on se još u periodu prije islama obogaćivao tako što je preuzimao riječi iz drugih jezika s čijim baštinicima je dolazio u dodir u različitim prilikama i okolnostima. Zatim se to desilo nakon što su muslimani izašli iz okvira Arabijskog poluo-toka te se suočili s naprednijim civilizacijama Perzijskog² i Bizantijskog Carstva, kad su, puni želje za novim saznanjima i spoznajama, prevodili na arapski jezik vrijedna djela zatečena na novoosvojenim područjima pronalazeći riječi i izraze za neke nove pojmove uglavnom u starijim arapskim korijenima i klasičnoj leksici, dok su neke preuzimali iz jezika izvora jednostavno ih transkribirajući i prilagođavajući ih naravima arapskog jezika te njegovom glasovnom sistemu i strukturi.³

Do toga je došlo i tokom doticaja sa zapadnoevropskim zemljama u periodu kolonijalizma, kad arapski svijet izlazi iz izolacije i kad se Egipat i neke druge zemlje otvaraju utjecajima modernih nauka i evropskih jezika, a aktuelno je i danas u postkolonijalnim vremenima i dobu globalizacije. Međutim, Arapi su u ovom slučaju prepoznali da se od kolonizatora potpomognutih orijentalistima protiv književnog arapskog jezika vodi jedna kampanja, pa su, s ciljem osujećivanja takvih aktivnosti te nastojeći da se proces iznalaženja leksičkih rješenja za nove sadržaje, pojave i fenomene ne odvija nekontrolirano i stihijski, nego planski i institucionalno, osnivali jezičke akademije, od kojih je na obogaćivanju arapskog rječnika najviše uradila Egipatska jezička akademija.

Osim sintagmi koje predstavljaju doslovan prijevod, kakve su *al-kalimāt al-aġnabiyya*, *al-mufradāt al-aġnabiyya* ili *al-alfāz al-aġnabiyya*, za strane riječi u arapskom jeziku upotrebljavaju se i izrazi *al-daĥīl* i *al-mu'arrab*.

² Neki autori su zauzeli stav o perzijskom porijeklu većine stranih riječi u arapskom jeziku. Time su vjerovatno željeli dokazati da je utjecaj perzijskog jezika na arapski bio veći i dalekosežniji od utjecaja drugih jezika, a možda to objašnjava i činjenicu da su se u arapskoj literaturi riječi *a'ġami* (strani) i *fārsi* (perzijski) često upotrebljavale kao sinonimi (Subḥī al-Šāliḥ, *Dirāsāt fi fiqh al-luġa*, 11. izdanje, Dār al-'ilm li al-malāyin, Bejrut, 1986, str. 319).

³ Nekad su strane riječi, dakle, bile drugi, dok su u novije vrijeme, čini se, postale prvi izvor kojim Arapi zadovoljavaju

Iako se doimaju kao sinonimi, s obzirom na to da se koriste za riječi u arapskom jeziku koje označavaju pojmove koji Arapima nisu bili poznati, među njima postoji značajna razlika. Naime, pod izrazom *al-daĥīl* podrazumijevaju se strane riječi koje su ušle u arapski jezik a da na njima nije izvršena nikakva promjena u formalnom ili fonetskom smislu, poput vlastitih imena te riječi *al-tilifūn* ili *al-uksiġīn*, dok se izraz *al-mu'arrab* odnosi na one strane riječi koje su ušle u arapski jezik i prilagođene njegovom fonetskom ili formalnom sistemu. Takve su riječi *al-siġill*, *al-muhandis*, *al-firdaws* itd.

Promjene formalne naravi podrazumijevaju prilagođavanje strane riječi postojećim arapskim formama i paradigmama, odnosno obrascima arapske morfologije, na način da je na njima kasnije moguće primjenjivati derivaciju. Takav je slučaj, naprimjer, sa riječju "filozofija", to jest *al-falsafa*, iz koje je deriviran niz drugih riječi kakve su *al-faylasūf*, *tafalsafa*, *al-falsafi* itd.

Promjene fonetske naravi pak podrazumijevaju prilagođavanje strane riječi fonetskom sistemu arapskog jezika na način da se izbjegne otpočinjanje riječi sākin suglasnikom (Spain – إسبانيا) ili sastajanje dva sākin suglasnika (Rejkjavik – ريڪافيڪ). Također, u promjene fonetske naravi ubraja se i nastojanje da se izbjegne za arapski jezik netipično grupiranje pojedinih suglasnika unutar jedne riječi. Takav je slučaj, naprimjer, sa grupiranjem suglasnika *al-dāl* i *al-zā'*, tako da se u stranim riječima koje sadrže tu kombinaciju suglasnik *al-zā'* mijenja suglasnikom *al-sīn*: *al-muhandiz* – *al-muhandis*.⁴

Otuda bismo strane riječi označene izrazom *al-daĥīl* mogli okarakterizirati kao nearabizirane, dok bismo one koje se podrazumijevaju pod izrazom *al-mu'arrab* mogli tretirati kao arabizirane riječi.

To bi bio strukturalni kriterij klasificiranja stranih riječi na arabizirane (*al-mu'arrab*)

svoje potrebe za novim izrazima ignorirajući pritom u svome jeziku već postojeća ekvivalentna rješenja. Takav je, naprimjer, slučaj sa stranom riječju *lūbiyā* (grah, pasulj) koja je uvedena umjesto arapskog izraza *duġur*, zatim sa stranom riječju *tūt* (dud) koja je uvedena umjesto arapskog izraza *firsād*, potom sa stranom riječju *yāsamin* (jasmin) koja je uvedena umjesto arapskog izraza *samsaq* itd.

⁴ Abū Maṣṣūr Mawḥūb al-Ġawālīqī, *Al-Mu'arrab min al-kalām al-a'ġami 'alā huruf al-mu'ġam*, Taḥqiq: Ḥalīl 'Imrān al-Manṣūr, Dār al-kutub al-'ilmiyya, Bejrut, 1998, str. 10.

i nearabizirane (*al-daḥīl*), osim kojeg postoji i onaj vremenski ili temporalni kriterij njihovog klasificiranja. Naime, arabiziranim (*al-mu'arrab*) stranim riječima Al-Ġawālīqī smatra samo one koje su ušle u Kur'an, hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i govor Arapa čijim se jezikom argumentiralo u procesu kodificiranja i normiranja arapskog jezika, bile one prilagođene njegovim morfološkim obrascima ili ne, dok one koje su u arapski jezik ušle nakon perioda tabiina tretira nearabiziranim stranim riječima (*al-daḥīl*).⁵

Na tragu ovog temporalnog klasificiranja stranih riječi u arapskom jeziku je i njihova podjela od klasičnih arapskih lingvista koji ih razvrstavaju na tri skupine:

1. *al-mu'arrab* – strane riječi koje su Arapi upotrebljavali u predislamskom i periodu onih čijim se jezikom argumentiralo,
2. *al-muwallad* – strane riječi koje je u arapski jezik uvela generacija muvelleduna čijim se jezikom nije argumentiralo,
3. *al-muḥdat* – strane riječi koje su u arapski jezik uveli modernisti (*al-muḥdatūn*) koji su došli nakon muvelleduna.⁶

Slična ovoj je i sljedeća podjela stranih riječi u arapskom jeziku prema zaključcima sa 70. konferencije Arapske jezičke akademije iz Kaira (1. mart 1976. godine): *arabizam* (*mu'arrab*) kao strana riječ koju su Arapi prilagodili; *tuḍīca* (*daḥīl*) kao strana riječ koja je u arapski jezik ušla bez prilagođavanja; naknadno *proizvedena riječ* (*muwallad*) kao strana riječ koju su baštini počeli koristiti nakon isteka razdoblja bilježenja usmene predaje; *neologizam* (*muḥdat*) kao strana riječ koju baštini uvode u optičaj tek u savremenom dobu.⁷

Neki autori tretiranje strane riječi arabiziranim (*al-mu'arrab*) ne uvjetuju njezinim prilagođavanjem arapskom fonetskom ili formalnom sistemu. Prema njihovom mišljenju, jedini

kriterij koji stranu riječ čini arabiziranim (*al-mu'arrab*) jest njezina upotreba među Arapima. Takvo mišljenje zastupao Al-Šihāb al-Ḥufāḡī⁸, te Al-Ġawālīqī (prema riječima Ḥalīla 'Imrāna al-Mansūra koji je uradio taḥqīq njegovog ranije spomenutog djela *Al-Mu'arrab min al-kalām al-aḡami 'alā ḥurūf al-muḡam*), dok ga neki autori dovode u vezu i sa Sibawayhom.⁹

S tim u vezi, Sibawayh i njegovi istomišljenici riječi u arapskom jeziku dijele na dvije skupine: izvorne arapske (*al-'arabiyya al-ašīla*) i strane arabizirane (*al-daḥīla al-mu'arraba*), dok, naprimjer, Al-Ġawharī i oni koji su bili njegovog mišljenja zastupaju stav o tri vrste riječi u arapskom jeziku: izvorne arapske (*al-'arabiyya al-ašīla*), arabizirane (*al-mu'arraba*) i strane (*al-aḡamiyya*).¹⁰

Mišljenja o stranim riječima u arapskom jeziku i Kur'anu

Strane riječi u jeziku kao logična posljedica tokom povijesti redovno prisutnih a danas u različitim vidovima sve neposrednijih i učestalijih kontakata među baštinicima različitih jezika nikad nisu bile pojava koja plijeni veliku pažnju lingvista. Iz toga, naravno, treba izuzeti one od njih koji su po svojoj užoj specijalnosti pozvani da se njima bave, kakvi su etimolozi, leksikografi i sl., odnosno, jednom riječju kazano, leksikolozi.

Arapski jezik je u tom pogledu izuzetak s obzirom na to da su strane riječi u njemu bile temom brojnih studija i rasprava u kojima su došla do izražaja razilaženja u mišljenjima među arapskim učenjacima, posebno u klasičnom periodu. Razlog tome treba tražiti u činjenici da se strane riječi u arapskom jeziku, osim jezika općenito, tiču i samoga Kur'ana koji je spušten i zabilježen na tom jeziku.

Naime, vrlo često jezici su tokom povijesti privlačili pažnju mislilaca i u kontekstu proučavanja

⁵ Ibidem, str. 5. 'Alī 'Abdulwāhid Wāfi pak u djelu *Fiqh al-luḡa* (treće izdanje, Nahḍa Miṣr li al-ṭibā'a wa al-naṣr wa al-tawzi', Kairo, 2004, str. 153) pod izrazom *al-daḥīl* podrazumijeva strane riječi koje su ušle u arapski jezik, bilo da su ih upotrebljavali Arapi koji su baštinili čisti i izvorni arapski jezik u predislamskom i ranom islamskom periodu ili muvelleduni koji su došli nakon njih, što bi značilo da on ne pravi razliku između arabiziranih i nearabiziranih stranih riječi.

⁶ Muḥammad al-Anṭākī, *Dirāsāt fi fiqh al-luḡa*, četvrto izdanje, Dār al-šarq al-'arabi, Bejrut, bez.godine izdanja, str. 349-351.

⁷ Mehmed Kico, *Ogledi u poetici prevođenja*, El-Kalem i Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2009, str. 170.

⁸ Šihābuddin Aḥmad al-Ḥufāḡī, *Šifā' al-ḡalīl*, Maṭba'a al-sa'āda, Kairo, 1907, str. 3.

⁹ Muḥammad As'ad al-Nādīrī, *Fiqh al-luḡa – manābiluhū wa masā'iluhū*, Al-Maktaba al-'asriyya, Bejrut, 2009, str. 327.

¹⁰ Muḥammad al-Anṭākī, ibidem, str. 349.

religijskih tekstova. Svete knjige su detaljno proučavane da bi se dokazivanjem perfekcije u njihovom jeziku potkrijepile tvrdnje o izvornosti vlastitog vjerskog učenja. Time se možda može objasniti i nastojanje pojedinih arapskih vjerskih autoriteta da ospore postojanje stranih riječi u Kur'anu, a time i u arapskom jeziku, dok je među njima, naravno, bilo i mišljenja koja idu u pravcu potvrđivanja prisustva strane leksike u arapskom jeziku i Kur'anu.

S druge strane, poznato je da su se Arapi jako ponosili svojim jezikom, kulturom, nacionalnim elementom, arabljanskim porijeklom, predislamskom arabljanskom plemenskom tradicijom itd., pa su se u kontaktu s nearapskim muslimanskim narodima unutar arapsko-muslimanske države pobojali za njihov opstanak i izvornost te su počeli neumjereno naglašavati arapsku narav svih svojih tekovina, između ostalog i jezika Kur'ana, što bi također mogao biti razlog da neki, kako ih naziva Sejjid Husein Nasr, arapski lingvistički nacionalisti¹¹ odbace mogućnost da u Kur'anu, a time i u arapskom jeziku, ima stranih riječi.

Autoriteti među arapskim jezičarima, naročito oni klasični, u vezi sa stranim riječima u jeziku općenito i Kur'anu posebno zauzeli su dva dijametralno različita stajališta. Da se to pitanje ticalo samo arapskog jezika, ne i jezika Kur'ana, razilaženja među njima vjerovatno ne bi bila tako izražena, pa se može pretpostaviti da bi u tom slučaju postigli viši nivo saglasnosti i da bi im mišljenja i stavovi bili međusobno bliži.

Tako na jednoj strani "stoje" učenjaci koji kategorički odbacuju mogućnost da u Kur'anu, time i u arapskom jeziku, ima stranih riječi, pozivajući se pritom na kur'anske ajete u kojima se ukazuje na to da Kur'an nije na stranom (*A da Kur'an objavljujemo na stranom jeziku... – ولو جعلناه قرآناً أعجمياً*...), nego na jasnom arapskom jeziku (*بلسان عربي مبين*). Onima koji tvrde da u arapskom jeziku i Kur'anu ima stranih riječi oni

odgovaraju konstatacijom da je arapski jezik bogat te da je njegova leksička građa obimna, tako da je sasvim očekivano da neke riječi u jednom dijelu arapskog govornog područja budu poznate, a u drugom nepoznate. U ovom kontekstu se kao argument često navodi predaja u kojoj stoji da Ibn 'Abbāsu, iako je bio vrstan poznavalac arapskog jezika, nije bilo poznato značenje glagola *faṭara* u kur'anском izrazu *Fāṭir al-samāwāt wa al-ard* (Stvoritelj nebesa i zemlje) sve dok nije čuo spor dvojice beduina u vezi s jednim bunarom pri čemu je, između ostalog, jedan od njih rekao drugome: "Ana faṭartuhā" – "Ja sam ga iskopao (načinio)."¹²

Među predstavnicima ovog mišljenja posebno se ističe imam Šāfi'ja koji ide tako daleko da čak traži oprost za sve one koji tvrde da u Kur'anu ima stranih riječi,¹³ zatim Abū 'Ubayda koji za predstavnike mišljenja da u Kur'anu ima stranih riječi kaže da govore nešto opasno,¹⁴ potom Ibn Ġarīr al-Ṭaberi koji kaže da se u vezi s kur'anskim izrazima za koje Ibn 'Abbās i drugi tvrde da su perzijske, etiopske, nabatejske i slično, zapravo desilo slučajno podudaranje,¹⁵ odnosno da se u njihovom slučaju radi o svojevrsnim internacionalizmima itd.

Na drugoj strani su autoriteti čiji je stav bio da u Kur'anu ipak ima stranih riječi te da ih nije grijeh proučavati. Među njima je i Ibn 'Abbās, a za njim se u tom smislu povodio i Ikrima.¹⁶ Abū Ḥāmid Muḥammad al-Ġazālī u vezi s tim kaže da to što je u Kur'anu sadržano nekoliko riječi stranog porijekla koje su Arapi upotrebljavali ne osporava činjenicu da je on "arapski" (na arapskom jeziku), kao što ni prisustvo znatnog broja arapskih riječi u perzijskom jeziku ne sprečava da se poezija spjevana na njemu naziva perzijskom.¹⁷ Isto tako, Ibn al-Naqīb kaže da je jedna od osobnosti Kur'ana u odnosu na druge objavljene Božije knjige to što su one u cjelini objavljene na jeziku naroda kojima su upućene

¹¹ Enes Karić, "Ima li nearapskih riječi u Kur'anu?", *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, knjiga 13-14, Sarajevo 1987, str. 142.

¹² 'Ali Hasan al-'Ariḍ, *Tārīḥ 'ilm al-tafsīr wa manābiḡ al-mufasssīrīn*, Dār al-i-tiṣām li al-ṭibā'a wa al-naṣr wa al-tawzī', Kairo, 1980, str. 23.

¹³ Enes Karić, *ibidem*, str. 136.

¹⁴ 'Imād 'Alī 'Abdussamī', *Al-Taysīr fī uṣūl wa ittīḡābāt al-tafsīr*, Dār al-imān, Aleksandrija, 2006, str. 89.

¹⁵ 'Abdurrahmān al-Ta'ālābi, *Tafsīr al-Ta'ālābi – Al-ḡawābir al-ḥisān fī tafsīr al-Qur'ān*, sv. 1, Taḥqīq: 'Alī Muḥammad Mu'awwid i 'Adil Aḥmad 'Abdulmawḡūd, Dār ihya' al-turāṭ al-'arābī, Bejrut, 1997, str. 148.

¹⁶ Enes Karić, *ibidem*, str. 137.

¹⁷ Abū Ḥāmid Muḥammad al-Ġazālī, *Al-Mustasfā fī uṣūl al-fiqh*, sv. 1, Taḥqīq: Muḥammad 'Abdussalām 'Abduššāfi, Dār al-kutub al-'ilmīyya, Bejrut, 1992, str. 85.

(ništa u njima nije objavljeno na drugim jezicima), dok Kur'an, s druge strane, obuhvata sva arapska narječja te je u njemu mnogo toga objavljeno i na drugim jezicima, kakvi su grčki, perzijski, etiopski...¹⁸ Za Al-Suyūṭija se također prenosi da je zastupao mišljenje da u Kur'anu postoje riječi koje su u osnovi strane i kojima ni na koji način nije moguće pronaći korijen u arapskom jeziku; jednostavno ih odaje njihov tonalitet, navodeći kao primjere riječi: استبرق (svileni brokat), زنجبيل (đumbir), فردوس (raj)¹⁹ itd.

Osim ove dvije skupine učenjaka postoje i oni čije tendencije, kako je to često bivalo kad se muslimanski autoriteti raziđu u stavovima, ide u pravcu približavanja njihovih suprotstavljenih stajališta i zauzimanja "srednjeg" mišljenja o ovom pitanju. Jedan od njih je i Abū 'Ubayd al-Qāsim b. Salām koji kaže da su te riječi u osnovi strane, ali da su ih Arapi preuzeli i počeli koristiti kao svoje izraze pa su postali arapski, tako da su u pravu i oni koji kažu da su te riječi strane i oni koji kažu da su one arapske. Tom mišljenju bili su skloni i neki drugi autoriteti poput Al-Ġawālīqija, Ibn al-Ġawzija i drugih.²⁰

Zaključak

Izbjegavanje upotrebe stranih riječi te privrženost i davanje prednosti standardnom leksičkom fondu maternjeg jezika dio je nečega što se zove jezička kultura. S tim u vezi, vrlo često se za nezadovoljavajuće stanje u jeziku optužuju strane riječi i oni koji ih koriste te se poziva na njihovo protjerivanje iz jezika i vraćanje izvornoj leksici. Međutim, civilizacijski, naučni i kulturološki napredak nezamisliv je bez stranih riječi, s obzirom na to da neke stvari u tom smislu moraju biti "uvezene", tako da će one u jezicima uvijek biti prisutne. Naravno, treba voditi računa u kojem obimu i koliko često se strane riječi koriste. S tim u vezi, upotreba stranih riječi mora biti kontrolirana i ograničena samo na one životne sadržaje za koje u jeziku odranije

ne postoje adekvatni termini i izrazi, što bi značilo da je jednako kao i pretjeran purizam neprihvatljiva i ona druga krajnost koju neki autori nazivaju lingvističkim snobizmom.

Insistiranje na leksičkom purizmu kao obilježju jezičke kulture dio je i opće kulture Arapa, što je posebno bilo izraženo u predislamskom i ranom islamskom dobu. Međutim, prema zakonitostima međujezičke interakcije, i arapski jezik je u kontaktima s drugim jezicima morao pretrpjeti svojevrsan utjecaj koji se prvenstveno ogledao u preuzimanju određene leksike. Razmjena utjecaja među jezicima u domenu leksike se, prema tome, posmatra kao prirodna pojava svojstvena svim jezicima, s tim da je ona, u slučaju arapskog jezika, poprimila i jednu drugu dimenziju. Naime, s obzirom na to da je na arapskom jeziku spuštena i zabilježena posljednja Božija objava Kur'an, prihvatanje postojanja stranih riječi u arapskom jeziku podrazumijevalo je i pristajanje na njihovo prisustvo u samome Kur'anu, što su neki arapski autori snažno odbacivali kao nešto što je u suprotnosti s kur'anskim ajetima koji sugeriraju da u Kur'anu nema ništa na stranim jezicima te da je on objavljen na jasnom arapskom jeziku.

Međutim, s obzirom na to da su se strane riječi koje su ušle u arapski jezik u predislamskom periodu odomaćile u njemu u mjeri da se zaboravilo na njihovo strano porijeklo te da su upotrebljavane ravnopravno s izvornim arapskim izrazima, a neke od njih su i potisnule svoje arapske ekvivalente, njihovo postojanje u arapskom jeziku općenito i Kur'anu posebno ne kosi se s ranije navedenim kur'anskim ajetom: *ولو جعلناه قرآنا أعجميا* (*A da Kur'an objavljujemo na stranom jeziku...*) zato što takve riječi Arapi ma više nisu bile strane i nerazumljive (أعجمي), niti s onim ajetom u kojem stoji: *بلسان عربي مبين* (...na jasnom arapskom jeziku) zato što su im te riječi nakon dugotrajne upotrebe postale jasne i razgovijetne (مبين).

U kasnijim vremenima preuzimanje strane leksike je zbog sve intenzivnijeg miješanja Arapa

¹⁸ Ġalāluddīn al-Suyūṭī, *Al-Mubadḡab fīmā waqa'a fi al-Qur'an min al-mu'arrab*, Taḥqīq: Al-Tihāmi al-Rāġi al-Hāšimi, Maṭba'a faḡāla, Muḥammadija (Maroko), bez godine izdanja, str. 62.

¹⁹ Enes Karić, ibidem, str. 141.

²⁰ Ġalāluddīn al-Suyūṭī, *Al-Itqān fi 'ulūm al-Qur'an*, Taḥqīq: Šu'ayb al-Arna'ūt, Mu'assasa al-risāla našīrūn, Bejrut, 2008, str. 290.

s baštinicima različitih drugih jezika postalo redovna i uobičajena pojava, tako da prisustvo stranih riječi u arapskom jeziku više niko nije dovedio u pitanje. Umjesto toga, temom rasprava i

diskusija postalo je pitanje pretjeranog otvaranja prema drugim jezicima i korištenja nestandardne te strane leksike za koju u arapskom jeziku još odranije postoje ekvivalentna rješenja.

Izvori

- ‘Abdussami‘, ‘Imād ‘Alī: *Al-Taysir fi uṣūl wa ittiḡāhāt al-tafsir*, Dār al-īmān, Aleksandrija, 2006.
- Anṭākī (al-), Muḥammad: *Dirāsāt fi fiqh al-luġa*, 4. izdanje, Dār al-šarq al-‘arabī, Bejrut, bez god. izdanja.
- ‘Arīd (al-), ‘Alī Ḥasan: *Tārīḡ ‘ilm al-tafsir wa manābiġ al-mufasssirin*, Dār al-i’tišām li al-ṭibā’a wa al-našr wa al-tawzī‘, Kairo, 1980.
- Ġawālīqī (al-), Abū Maṣṣūr Mawḥūb: *Al-Mu‘arrab min al-kalām al-a‘ġamī ‘alā ḥurūf al-mu‘ġam*, Taḥqīq: Ḥalīl ‘Imrān al-Manṣūr, Dār al-kutub al-‘ilmiyya, Bejrut, 1998.
- Ġazālī (al-), Abū Ḥāmid Muḥammad: *Al-Mustasfā fi uṣūl al-fiqh*, sv. 1, Taḥqīq: Muḥammad ‘Abdussalām ‘Abduššāfi, Dār al-kutub al-‘ilmiyya, Bejrut, 1992.
- Ḥufāġī (al-), Šihābuddīn Aḥmad: *Šifā’ al-ġalīl*, Maṭba’a al-sa’āda, Kairo, 1907.
- Karić, Enes: “Ima li nearapskih riječi u Kur’anu?”, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, knjiga 13-14, Sarajevo 1987, str. 135-152.
- Kico, Mehmed: *Ogledi u poetici prevođenja*, El-Kalem i Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2009.
- Nādirī (al-), Muḥammad As’ad: *Fiqh al-luġa – manābiluhū wa masā’iluhū*, Al-Maktaba al-‘asriyya, Bejrut, 2009.
- Ṭa’ālabī (al-), ‘Abdurrahman: *Tafsir al-Ṭa’ālabī – Al-ġawābir al-ḥisān fi tafsir al-Qur’ān*, tom 1, Taḥqīq: ‘Alī Muḥammad Mu’awwiḡ i ‘Ādil Aḥmad ‘Abdulmawġūd, Dār iḥyā’ al-turāt al-‘arabī, Bejrut, 1997.
- Šālīḡ (al-), Šubḥī: *Dirāsāt fi fiqh al-luġa*, 11. izdanje, Dār al-‘ilm li al-malāyīn, Bejrut, 1986.
- Suyūṭī (al-), Ġalāluddīn: *Al-Itqān fi ‘ulūm al-Qur’ān*, Taḥqīq: Šu’ayb al-Arna’ūt, Mu’assasa al-risāla nāširūn, Bejrut, 2008.
- Suyūṭī (al-), Ġalāluddīn: *Al-Muḥaddab fimā waġa’a fi al-Qur’ān min al-mu‘arrab*, Taḥqīq: Al-Tihāmī al-Rāġī al-Hāšimī, Maṭba’a faḡāla, Muḥammadija (Maroko), bez god. izdanja.
- Wāfi, ‘Alī ‘Abdulwāhid: *Fiqh al-luġa*, 3. izdanje, Nahḡa Mišr li al-ṭibā’a wa al-našr wa al-tawzī‘, Kairo, 2004.

Abstract

On Foreign Words in Arabic Language

Amrudin Hajrić, Mithat Jugo

Interlinguistic interaction is a natural result of establishing contacts between the heirs of different languages. The most common manifestation of cross-linguistic interaction is the exchange of lexemes, which is usually more expressed by the parties that are at a lower level of civilizational or cultural development in such contacts. Even the Arabic language in the pre-Islamic era was not spared from this, which some Arab authorities, especially religious ones, are trying to dispute, primarily because this issue affects not only the Arabic language in general but also the language of the Qur’an, to which they try to ensure its full authenticity.

Keywords: Arabic language, Quran, foreign words

Iz "Maqalata" Šemsa Tabrizija

Ovo pitanje podsjeća na priču o draguljaru koji je u potrazi za nekim biserom pedeset puta obišao svaki kutak, sva mora i sva kopna na dunjaluku. Kad bi ronionci – lovci na bisere čuli da se pojavio u nekom kraju, svi bi pohrlili njemu. Međutim, kakav je i gdje je taj biser, to je ostala tajna čuvana između draguljara i ronilaca. Trgovac je usnio taj biser, povjerovao u svoj san i uzdao se u njegovo ostvarenje. Baš kao što je poslanik Jusuf, a.s., vjerovao u san i znao tumačenje onoga kad je usnio da mu Mjesec, Sunce i zvijezde čine sedždu, on je imao snage da uživa čak i u noćima u ono vrijeme kad je bio bačen u bunar i u tamnicu. Danas je taj ronilac – lovac na bisere Mevlana, a ja, Mevlana Šemsuddin-i Tabrizi, draguljar; onaj biser koji čini beskrajnim Allahove blagodati je između nas dvojice. Vele:

"Put koji vodi biseru jest između vas dvojice. Mi ćemo otkriti put koji vodi do njega." Odgovorih: "Da, ali put je ovo: ja vama ne tražim ništa, već vas zovem da dođete na put koji vodi Allahu."

Jedan je kroz pokornost, neverbalnim jezikom duhovnoga stanja upitao: "Hoćeš li nam kazati koji je to Allahov put (put koji vodi Allahu)?"

Na šta mu uzvratih: "Ovo je put koji vodi Allahu. Kad ideš za Aksaraj, mora se preći preko mosta."

Tako je i most koji vodi Sveistini, kako je to lijepo kazano u kuranskom ajetu: ... *Koji se bore na Allahovom putu zalažući imetke svoje i živote svoje* (Et-Tewba, 20). Potom slijedi mnogo toga što se mora uraditi. Međutim, želiš li prvo uvratiti u Aksaraj, onda nema drugog prolaza. Ako iza Aksaraja skreneš na pustopoljine, opet ćeš zalutati. Kad te opaze vuci i demoni, sleđa će nasnuti na tebe kao odapete strijele i progutati te u jednom zalogaju, porazit će te. Šta sad namjeravaš učiniti? Šta si spreman žrtvovati na Allahovom putu? Šta ti je na srcu? Kaži o čemu misliš. Ispričaj mi ako ti šta smeta, da te uputim kako ćeš otkloniti tu smetnju, da tebi bude lakše. Ja bolje od tebe poznajem put. Ja tebi pričam priču o biseru, a ti nećeš da je prihvatiš ni za siću. Hoću li sad biti licemjeran? Ili da ti kažem cijelu istinu? Mevlana je Mjesec; a pogled ne dopire do Sunca mogega bivstva, već samo do Mjeseca. Zbog prejake svjetlosti i blještavila, u Sunce nije moguće gledati. Mjesec ne može doseći Sunce, ali Sunce doseže do Mjeseca. Kako to Uzvišeni Allah u Kur'anu veli: *Pogledi do Njega ne mogu doprijeti, a On do pogleda dopire*. (El-En'ām, 103).

Čija je ova strijela? Iz čijeg je luka izletjela ova riječ? Ko je taj koji do savršenstva poznaje Sveistinu, ko je spoznao snagu Sveistine? Ova strijela je beskrajna (beskonačna), zar to ne dokazuje ajet u značenju: *Reci: "Kad bi more bilo mastilo da se ispišu riječi Gospodara moga, more bi presahlo, ali ne i riječi Gospodara moga, pa i kad bismo se pomogli još jednim sličnim."* (Kehf, 109)

Sretan je onaj kojeg ova strijela pogodi, koja ga ubije. Ova strijela je za one koji znaju Sveistinu. U mom tobolcu je još mnoštvo strijela, ali ih ne bacam. Strijele koje sam bacao i koje bacam mi se vraćaju. A one što su još u tobolcu, za druge su namjene. Gdje god bio, ne okreći nam leđa. Ne govori o tome kako ćeš otići i ostaviti nas. Daj ono što imaš u tom stanju u kojem si. Ako ti nešto nedostaje, gledaj da to stekneš i trudi se, tako uz sebe možeš okupiti i druge prijatelje! Malo i nas uzmi u obzir i pripremi nekoliko stvari da uzvратиš na pozajmicu koju smo ti dali (rastanak ništa ne košta, čovjek odgovara za datu riječ).